

FAME NO MAR DO GROVE E ADHESIÓN AO MONTEPIÓ.

Por: Francisco Calo Lourido

Nesta mesma revista dei a coñecer os documentos da constitución dos gremios de mareantes do Grove e de Portonovo (Calo, 2001) así como outros que facían mención de grandes fames na Xurisdición da Lanzada (Calo, 2006), acontecementos que tiveron lugar nos anos 1771 e 1772. Poucos anos despois, concretamente nos inicios de 1777, manifestouse de novo a miseria entre os mariñeiros do Grove, o que os obrigou a tomar unhas decisións que tamén aparecen documentadas nos protocolos notariais.

Na vila e porto de San Martiño do Grove comparecen, o 18 de febreiro de 1777, diante do escribán Felipe Santiago Ortega, 50 homes de mar, todos eles matriculados e veciños da vila. Fan constar que falan en nome propio e no dos restantes matriculados ausentes, tanto enfermos como impedidos ou rapaces. Din que, con anterioridade, tiñan feito un depósito, un fondo, para facer fronte aos litixios e outras cousas que favorecesen ao gremio. Algunhas “disensións” fixeron que se esgotasen os fondos e que mesmo houbera que recorrer a facer unha derrama; pero acordaron que a parte coa que cada un dos membros do gremio viña contribuíndo ao fondo común era moi pequena, polo que decidiron obrigarse a pagar unhas novas taxas, a saber: cada un dos matriculados, tanto en activo (“*de Plaza viva*”) como xubilado ou rapaz entregará ½ arroba de polbo curado, e os que “*no estén en cuadrilla*” ¼ de arroba.

Non se deron moita présa, xa que acordaron que a primeira paga se faría a mediados de decembro e as sucesivas nas mesmas datas de cada ano. O depositario será o veciño matriculado Francisco de Cores, quen informará ao cabo

do gremio do valor do polbo aportado. Cando sexa preciso sacar algunha cantidade deste fondo terá que intervir e ordenalo o Sr. Subdelegado do Partido, co acordo da maior parte dos membros do gremio. No caso de que o depositario morra ou teña que se ausentar para servir na Real Armada, o gremio nomeará outro.

O mesmo día, os devanditos mariñeiros presentes, agás 3, o que tal vez fose descoído na transcripción do escribán, fan unha nova escritura en nome propio e dos ausentes. Este documento debería dilixencialo o escribán de Mariña, pero, por se atopar indisposto, o Xuíz de Mariña, Sr D. Francisco Fernández Mariño, dispuxo que puidera substancialo o mesmo escribán civil. Solicítase que se dea fe de que, aínda que os matriculados están libres de alcabalas (imposto indirecto, equivalente ao IVE, que funcionou en España desde 1341 ata 1845) e de centos (imposto igual-

mente indirecto que aumentaba o tipo da alcabala) por todo canto peixe fresco vendan ou beneficien, que se atopan “sumamente pobres”, por ser tan escasa a pesca que case que non lles dá para mercar e compor redes, barcos e demais aparellos. Pola contra, os labradores veciños están –segundo os reclamantes– en moi boa situación económica, ata tal punto que todo canto teñen en conxunto os mariñeiros non chega a ⅓ do que posúen os labregos; e por riba,

cando aqueles son chamados ao Real Servizo, teñen que deixar desamparados muller e fillos e, ao volver, atópanse cos barcos arruinados, tendo que arranxalos e carenalos, sendo así cada vez máis pobres.

Engaden que, polos artigos 13 e 15 do tratado 4º, título 6º das ordenanzas da Real Armada, se prevé que nos

COLABORA:

Deputación
Pontevedra

repartimentos de trabucos debe estar presente o Xuíz ou Subdelegado de Mariña e que, non concordando este coa xustiza ordinaria sobre a cantidade que corresponde, se recorra á Superintendencia de Rendas. Así se fixo sen resultados satisfactorios, polo que, por este documento, dan poderes a uns representantes para que se insista en que eles, os mariñeiros matriculados, están exentos de pagar os devanditos tributos.

Acabamos de ver un instrumento notarial no que fan constar que esgotaron os medios do gremio e que acordan subir as cotas que cada un deles debe aportar e, a continuación, outro do mesmo día no que protestan polo feito de ter que pagar impostos que, segundo eles, corresponden unicamente aos labradores e onde comisionan a uns representantes para que tenten solucionarlles esta reclamación.

Pasaron dous meses e, o día 28 de abril, volven comparecer diante do mesmo escribán 35 mariñeiros matriculados e veciños da vila que, como anteriormente, van falar en nome propio e no dos ausentes. O que agora pretenden é conseguir unhas axudas do Montepío que dous anos antes se instaurara en Galicia.

O ilustrado, grande experto en pesca, rexedor perpetuo de Santiago e anticatalanista belixerante D. Josef Cornide Saavedra propuxo a creación dun *“Monte-Pío, que adelantando á los matriculados los fondos necesarios, para compra de sus precisos aparejos, y ayuda de su subsistencia en los tiempos de escasez, les habilite para emprender con vigor la pesca en la sazon, exigiéndoles al tiempo de reintegrarlo un premio reducido, y solo suficiente para la conservación del fondo”* (Cornide, 1774: 72). Nun fermoso libríño, Díaz de Rábago, recolleu a breve experiencia do Montepío, pois, efectivamente, a proposta de Cornide foi arriba, pero non a traveso de subscricións populares máis un adianto da Real Facenda, como el pretendía, senón por implantación da Igrexa de Santiago cos fondos de espolios e vacantes. Engade este autor que *“no conozco bien la historia, pero Labrada achaca el fracaso del instituto a la ruda adhesión de estos marineros a sus antiguas prácti-*

cas” (Díaz de Rábago, 1885:105). Certamente, Lucas Labrada deixou dito que se trouxeron pescadores vascos para ensinar aos galegos técnicas de salga tipo Terranova, *“pero la ruda adhesión de los nuestros a sus antiguas prácticas ha hecho vanos los esfuerzos que hicieron los vascos para instruirlos”* (Labrada, 1971:255).

As cousas non foron tan sinxelas. O Montepío naceu para facilitar fondos aos mariñeiros, sen ningún tipo de interese, para que os dedicasen á exploración e subseguinte explotación pesqueira e salga de pescadas e badeixos. Hai que pensar que quen puxo o diñeiro e capitalizou o Montepío foi a Igrexa e que esta se manifestou desde un primeiro momento en contra dos cataláns, que por esas datas estaban chegando a Galicia; non era precisamente esta institución a máis indicada para dirixir unha operación encamiñada a potenciar a industria pesqueira, pois “o Mon-

tepío, para as finalidades dos ilustrados, quería capitáns de empresa que non eran nin de lonxe os círculos da Igrexa” (Santos, 1990: 57). Remito aos interesados en coñecer mellor o nacemento e, breve, desenvolvemento do Montepío, cuxo fondo documental obra no Arquivo Catedralicio de Santiago, ao traballo de Martínez (1970).

Meijide Pardo, grande especialista no século XVIII, deixounos un magnífico traballo sobre a actividade empresarial dun industrial de Valladolid que foi quen trouxo os pescadores vascos, concretamente da localidade de Saint Jean-de-Luz, para ensinar o método de salga de Terranova. Fixo vir tamén un par de barcos que se dedicaron a percorrer o mar na procura de novos bancos de pescada, localizando un deles, o chamado “Descubridor”, o actual Cantil, a oeste de Corrubedo, de onde procede a pescada que nas

prazas se vende como sendo do pincho. O propio rei Carlos III e o seu ministro Floridablanca gabaron os peixes salgados que lle enviou da factoría que tiña montada na miña vila de Porto do Son, a onde chegaban coa pesca barcos de Pontevedra, Bueu, Illa da Arousa ou Muros e onde aínda se conserva unha familia de apelido Vildós, que non quixo retornar cos demais inmigrantes cando a Francesada (Cfr. Meijide, 1967: 85-147).

Foron nomeados directores do Montepío D. Josef Cornide, D. Jerónimo Hijosa e D. Manuel Ventura Figueroa, o representado na estatua que hai na baixada da Ferradura ao Campus de Santiago; aínda hoxe segue a haber bolseiros —chamados figueroístas— da fundación que mandou facer con esa finalidade. Levaba 2 anos funcionando este Montepío, cando se fixo, no Grove, o 3º documento que estamos comentando e no que aparecen citados os tres directores, cos seus moitos e elevados títulos. Principia dicindo

que os moitos mariñeiros presentes o fan facultados polo Sr. D. Juan Francisco Fernández Mariño (Mestre de Jarca da Real Armada noutros documentos, Xuíz de Mariña no anterior e, aquí, Contador de Navío da Real Armada e Subdelegado de Mariña do partido con cabeza en Sanxenxo) imposibilitado de asistir por indisposición, o mesmo que o escribán de Mariña, neste caso por estar ocupado. Os comparecentes actúan, coma sempre, en nome propio e dos ausentes. Este documento é un verdadeiro resumo do que era o Montepío: saben que conta cun fondo de 600 000 reais, que o 30 de outubro último se deu orde ao licenciado D. Juan Antonio Serrano, cóengo da catedral de Santiago, para que principiasen os libramentos dos socorros á pesca, que D. Jerónimo Hijosa comunicou ás subdelegacións que fixesen informes para poder repartir equitativamente e con xustiza o diñeiro, que cada porto e gremio que se confederase tiña que restituír as cantidades recibidas, sen interese de ningún tipo, no prazo de catro anos, a razón dun cuarto

por ano, e que só se podería investir en pesca, cura e salga dos peixes e non noutros fins, “*aplicándose con especialidad a la de Merluza y abadexo en todos aquellos parages y sitios que haiga postas para ella, salando dichas dos especias según el método que prescriban y enseñen los Fransezes prácticos en los bancos de terra Nova...*”.

Solicitan os do Grove 20 000 reais, comprometéndose a gardalos na arca de tres chaves, que custodiarán Pedro de Aguiño, Francisco de Aguiño e Francisco de Cores, prometen aplicalos para a fin indicada, non empregar redes prohibidas e devovelos a razón de 5000 por ano. Transcorridos os catro anos e amortizado o préstamo, no caso de precisar outro, deixan a porta aberta para facer unha nova solicitude.

Finalmente, facultan aos tres depositarios da chave da arca máis a Pedro Domínguez para poder asinar a recepción dos 20 000 reais en nome do gremio.

Foron malos tempos e tentativas frustradas de capitalización propia do mar galego, mentres os “holandeses do sur”, os cataláns, se espallaban como mancha de aceite pola nosa costa. Desenvolver isto bótase fóra das estremas do artigo.

FONTES E BIBLIOGRAFÍA:

Fotos para a ilustración do artigo: Colección Tino Pardellas.

Arquivo Histórico Provincial. Pontevedra. ORTEGA, Felipe Santiago: G. 324 (18/II e 28/IV/1777)

CALO LOURIDO, Francisco (2001): “Creación dos gremios de mar do Grove e de Portonovo”. *Aunios*, 3. Asociación Cultural-Gastronómica Pineiróns. O Grove, 27-28.

CALO LOURIDO, Francisco (2006): “Fame na Xurisdición da Lanzada en 1772”. *Aunios*, 13. Asociación Cultural-Gastronómica Pineiróns. O Grove, 49-51.

CORNIDE SAAVEDRA, Josef (1774): *Memoria sobre la pesca de sardina en las costas de Galicia*. Madrid. (Hai edición facsímil e estudo de CALO LOURIDO, Francisco (1997). Consello da Cultura Galega. Santiago de Compostela).

LABRADA, José Lucas (1971): *Descripción económica del Reino de Galicia*. Ed. Galaxia, Vigo (1ª ed. Ferrol, 1804).

MARTÍNEZ BARBEITO, Carlos (1970): *El Montepío de pesca en Galicia en el siglo XVIII*. Instituto Social de la Marina, A Coruña.

MEIJIDE PARDO, Antonio (1967): *Hombres de negocios en La Coruña dieciochesca: Jerónimo Hijosa*. Rev. Instituto “José Cornide” de Estudios Coruñeses”. Ano III, nº 3. A Coruña, 85-147.

SANTOS CASTROVIEJO, Santiago (1990): *Historia da pesca e a salgazón*. Uniproeditorial, S.A. Vigo.